

JOHANNES LARSEN OG GRØNLAND

Af museumsbestyrer *Henning Scheel*

Med tegninger af Johannes Larsen

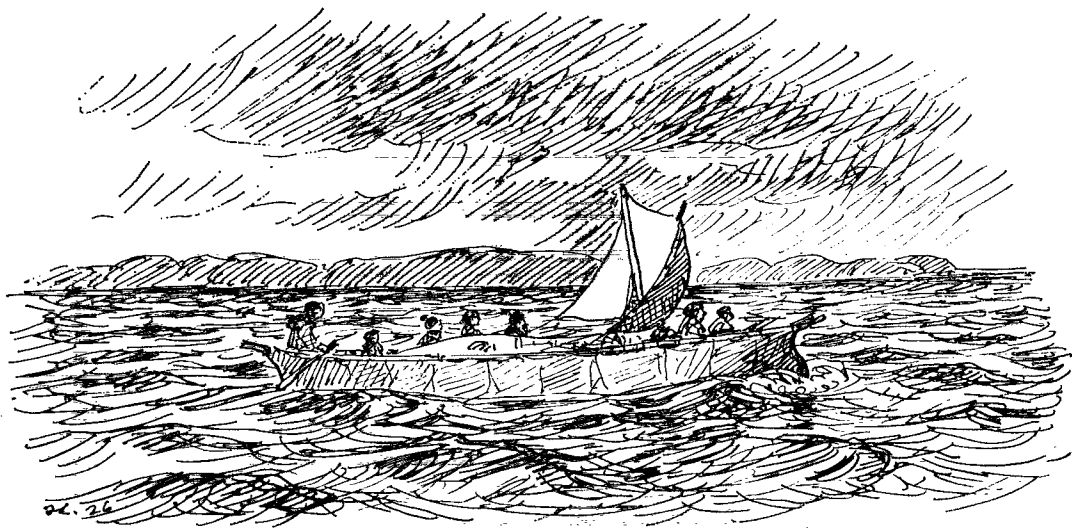
I sommeren 1925 startede ornithologen E. Lehn-Schiøler en ekspedition til Grønlands vestkyst med det formål at foretage en systematisk undersøgelse af fuglelivet og en indsamling af materiale til brug for sit store ornithologiske værk om Danmarks, Grønlands og Færøernes fugle.

Da maleren Johannes Larsen og jeg malede og tegnede illustrationer til værket, og jeg sammen med nuværende dr. phil. Finn Salomonsen, som den gang kun var 16 år, desuden ville påtage os præpareringen af de indsamlede fugle, blev vi tre ganske naturligt deltagere i ekspeditionen.

Grønland var jo i 1925 noget vanskeligere tilgængeligt end nu, hvor vi formodentlig ville være bleven fløjet derop og måske endog befordret fra sted til sted på samme nemme måde; medens vi den gang pænt måtte finde os i de 14 dages sejlads, som det tog det gode skib „Hans Egede“ at nå der op. På skibets fordæk medbragte vi en ret stor kutter med hjælpemotor til brug ved den videre befordring langs kysten. Og for at vi kunne have en i højere grad påkrævet sagkyndig assistance under denne sejlads blev søminemester Møller det femte medlem.

Når fem mand i alderen fra 16 til 57 skal tilbringe fire måneder sammen i en forholdsvis lille båd, er det klart, at man lærer hinanden temmelig godt at kende. Der kan meget nemt ske det, at man ved visse lejligheder bliver så irriteret på hinanden, at man ramler sammen. Det er som regel rene bagateller, der kan være årsagen; men når vort kammeratskab på denne lille ekspedition forløb så fornøjeligt og gnidningsløst, som det absolut gjorde, tror jeg nok, jeg tør sige, at det var Johannes Larsens skyld. Han havde den store fordel frem for de fleste andre, at han absolut ikke hang sig i bagateller, han kunne sige „hold kæft“ på en sådan måde og med et så lunt smil, at ingen kunne føle sig fornærmet, og at bemærkningen blot bevirkede, at venskabet blev styrket.

Der udviklede sig da også efterhånden en fri og utvungen omgangstone i båden, så vi kunne sige de skrappeste ting til hinanden, uden at det udløste andet end en befri-

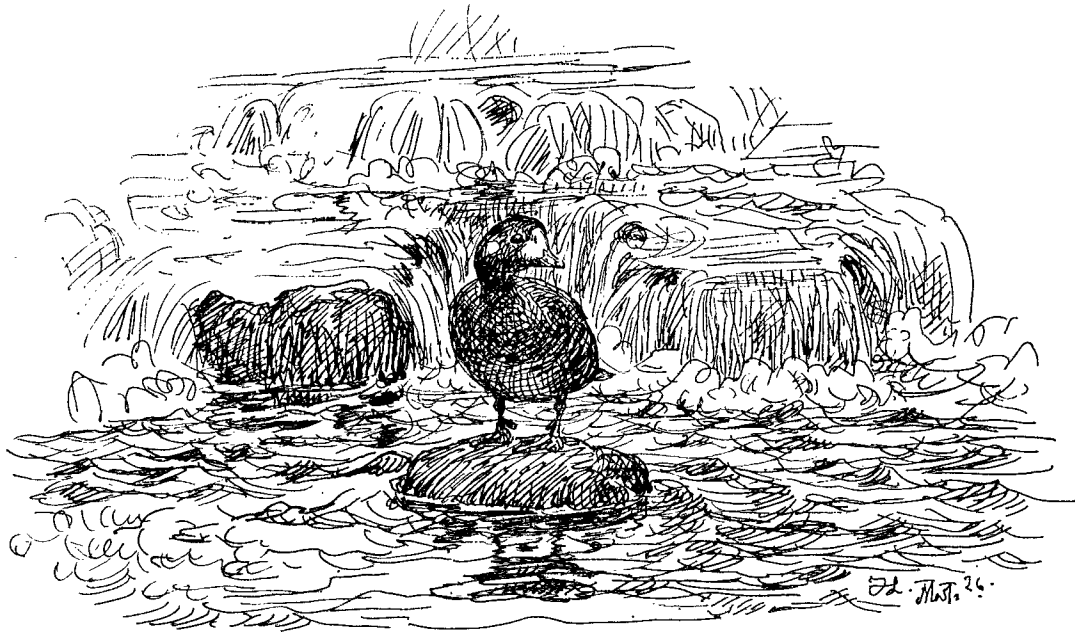

Konebåd ved Egedesminde.

ende latter. Når man i stedet for diskussioner og argumentationer om så at sige ret ligegyldige uoverensstemmelser eller synspunkter kan mødes i latter over hinandens ivrighed, så er der dermed ingen mulighed for et skænderi.

Vi blev alle smittet af denne Johannes Larsenske egenskab ikke at hefte sig ved ligegyldige småtterier; og da vi alle havde den fælles glæde og interesse for den pragtfulde natur og ikke mindst de dejlige fugle, vi traf på, varede det ikke mange dage, før vi havde fundet hinanden, så hver dag blev en fest med uforglemmelige oplevelser. Vel var Schiøler ekspeditionens leder, men det blev Johannes Larsen eller „Las“, som hans kælenavn var, vi samledes om.

Johannes Larsen var den ældste af os, men det betød ikke, at han holdt sig tilbage, når der skulle tages et hårdt „nap“ om bord, tværtimod. Han var ikke mindst fra sin tur rundt til de danske øer sammen med maleren Achton Friis vant til livet i en sejlbåd, så vi yngre blev gjort til skamme og fik også af og til en gemytlig henstilling om at lægge kræfterne i; som f. eks. når vi skulle ro omkring i jollen efter skudte fugle eller ind mellem øerne. Det hjalp ikke, at man henviste til, at man aldrig havde lært at ro; så fik man blot at vide, at det var på tide at få det lært.

Strømand i Ameralikfjorden.

Meget af vor tid gik selvfølgelig med at klare de nødvendige praktiske arbejder samt med jagt på de fugle, vi skulle indsamle og præparere; men det var også om at gøre at få malet og tegnet noget, så derfor havde vi foruden bøssen også dagbogen og en blyant ved hånden. Johannes Larsens dagbog fra de dage er fyldt med små, hurtige skitser af de fugle, vi traf på. Han var aldrig ledig; kun når vi om aftenen samledes i kahytten, eller vi kom til en koloni, kunne han slappe af og nyde hvilen og livets goder i form af den gode mad og de gode drikkevarer, som de danske embedsmænd krævede op for os med. Så strakte han de lange ben fra sig, og når „Snadden“ var tændt, befandt „Las“ sig i et humør, som smittede os alle. Så dukkede de muntre, men også interessante historier op om, hvad han havde set af fugle, og om hvad han iøvrigt havde oplevet. Johannes Larsens historier var aldrig slibrige eller platte, det var oplevelser med mennesker eller dyr, han havde truffet, f. eks. historien om hans gamle lærer i dansk, der irettesatte eleverne med følgende bemærkning: „Jeg vil ikke ha, I ska ku andet end, hva I ska ka, men det I ska ka, ska I sku osse ku;“ eller historien om den gamle fisker, som advarede ham mod at sidde på de kolde sten og tegne med de ord: „Jeg skal sige Dem, døden går bag ind.“

Sådanne oplevelser var „Las“ spækket med, og de gav anledning til, at eventuelle andre i forsamlingen, der syntes de skulle være morsomme, brændte inde med de fortærskede og som oftest slibrige historier, som man sjældent slipper for, hvor mandfolk er sammen; men formodentlig fik de hurtigt farten af, at det ikke var den slags, vi brød os om.

Af de ca. 500 fugle, der blev indsamlet, skød Johannes Larsen ikke ret mange; nok var han jæger og skød den gang umådelig godt, langt bedre end vi andre gjorde; men han brød sig ikke om at skyde en fugl, der ingen chance havde for at undslippe, hvad der iøvrigt også holdt nogle af os andre beskedent tilbage. „Las“ havde til turen anskaffet sig en fin, ny riffel, men havde ikke nået at sætte sig rigtig ind i brugen af den, så første gang, der blev anvendelse for den, kom der intet knald, da han havde glemt at afsikre. Det var på vor lange vandring inde ved bunden af Søndre Strømfjord, omtrent der hvor nu den store flyvebase er anlagt. Der havde den gang aldrig været andre end grønlændere så langt inde i landet på dette sted, så det var en fuldstændig uberørt egn, vi færdedes i, hvorfor vi havde to unge, stedkendte grønlændere med.

Da vi den første aften sad inde i teltet og dampede på vore piber for at holde myggene på afstand, hørte vi, at en flok blisgæs trak hen over os og slog sig ned ved en lille smeltevandssø. Vi skyndte os ud og krøb til dem, så langt der var dækning, men da holdet var for langt, til at vi kunne bruge haglbøsserne, kom rifflerne i stilling, og på tælling fyrede vi, så det lød, som fjenden var i landet; men ikke en gås kom noget til. Da lo „Las“ så hjerteligt og betroede mig, at han ikke havde kunnet få den forbandede bøsse til at gå af; men han føjede beskedent til, at det nok ikke havde forandret resultatet. Vi havde egentlig tænkt os at skulle få lejlighed til at skyde et par rensdyr, men da vi overhovedet ikke så et eneste på hele denne anstrengende travetur, lykkedes dette heller ikke.

Jeg havde, i min iver for at vi ikke skulle komme til at mangle noget, fået stoppet alt for meget i min rygsæk. Da Johannes Larsen opdagede, at jeg var den, der havde mest at slæbe på, ville han absolut bytte med mig; men det ville jeg dog ikke gå med til, jeg som var 20 år yngre, men sådan var Johannes Larsen på hele ekspeditionen altid parat til at hjælpe eller endog tage det største læs. Han var trods alderen den stærkeste og mest udholdende og hærdede af os. Tit kunne man om morgenen se ham på fordækket uden en trevl på kroppen stå og hejse flere spande vand op af „Det nordlige Ishav“ og hælde dem ud over sig, til rædsel for grønlænderne og os andre.

Der var øjeblikke, hvor man skulle gå udenom „Las“, det var, når han barberede sig eller sad og malede. Vi gik jo stadig i land på øerne, vi sejlede imellem, for at undersøge, hvad der var af fugle; det kunne da hælde, at „Las“ blev grebet af et

Johannes Larsen foran teltet.

motiv og satte sig til at male. Vi fik snart lært, at i den situation var der intet andet at gøre, end vente med at sejle videre, til han var færdig, og endelig ikke forstyrre ham. Han var meget kritisk overfor sit eget arbejde; som regel gik det meget hurtigt og tilsyneladende let for ham, og da var resultatet strålende; men til tider var det, som om han slet ikke kunne få magt over det og få det frem, han havde tænkt sig, så kunne han pludselig blive gal i hovedet og rive „møjet“, som han benævnte det, i stumper og stykker. Efter en sådan mislykket dag tog det ofte et par dage, før han igen fik fat i vandfarverne og pennen.

En dag stod vi sammen og beundrede nogle isfjelde, som solen skinnede igennem. Aldrig har jeg set skønnere, renere og mere krystalklare farver, det var særlig grønne og blå, men iøvrigt hele solspekteret i alle mulige nuancer. Vi var begge meget betagede af dette syn, men da jeg spurgte Johannes Larsen, om han ikke skulle have fat i malergrejerne, rystede han opgivende på hovedet, idet han med et suk sagde: „Nej, de farver findes ikke i farveladen, det er en ganske umulig opgave.“

Jeg tror nok, han prøvede i smug ved en anden lejlighed, men det fik vi aldrig at se; resultatet blev tilintetgjort.

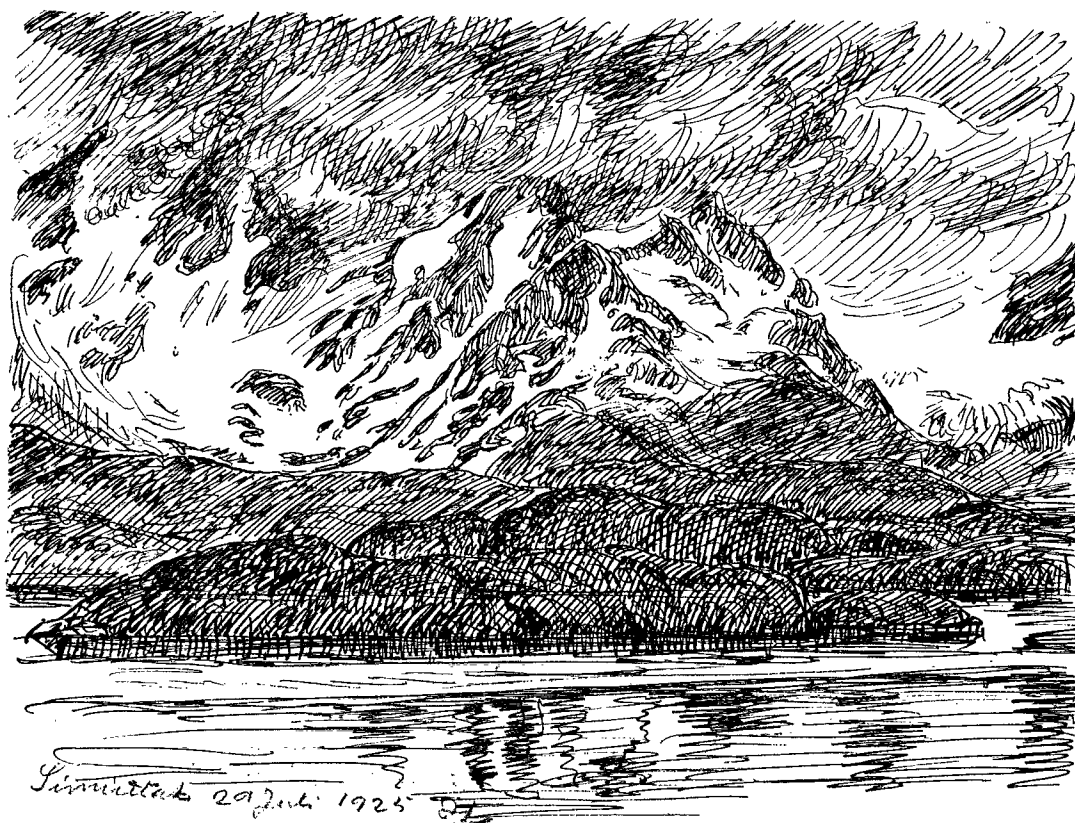
Vi talte en gang om, hvad det var, der gjorde et menneske til en stor maler. Var det et medfødt talent, der blev udviklet, eller var vedkommende fra fødslen et geni, eller var det ved målbevidst arbejde. „Det ved jeg skutte,“ sagde „Las“. „Jeg ved bare, at jeg ikke er noget geni, som nogle vil gøre mig til, jeg ved, at jeg har måttet slide som et bæst for at få malet noget, jeg selv syntes, jeg kunne være bekendt. Uden hårdt arbejde tror jeg ikke, der er nogen, der bliver en god maler, og det kræver et ustandseligt slid.“

Det, der havde gjort Johannes Larsen til den eminente fuglemaler, han var, tror jeg, var mange forskellige faktorer, først og fremmest en umådelig kærlighed til naturen og naturligvis særlig til fuglene, dernæst en enestående hukommelse eller evne til at fastholde de indtryk, han modtog. Evnen til at gengive, hvad han havde set, skyldtes nok i nogen grad et medfødt talent, som han ved et umådeligt slid, hvad han som sagt også selv mente, havde fået udviklet i en sådan grad, at hans billeder stadig river os alle med, så vi kan få del i de glæder, han selv har haft. Men jeg skal ikke indlade mig på at analysere spørgsmålet nærmere. Johannes Larsen tog ikke sig selv videre højtideligt, han var glad, når han havde lavet noget, han selv syntes gav de indtryk, han havde modtaget, og stille og ked af det, hvis han syntes, det var mislykkedes.

Den, der tror, Johannes Larsen kun så og tegnede fugle, tager højlig fejl. Han så, undersøgte og tegnede alt, hvad han blev interesseret i. Han besøgte grønlænderne i deres primitive tørvehytter, af hvilke der endnu fandtes mange den gang, og han skulle, som den store dreng han var, prøve alt, hvad han ikke havde prøvet før; om det så var grønlændernes madvarer, skulle han undersøge, hvordan de smagte, og hvordan de virkede på hans mave. „Når de kan fordøje det, kan jeg vel også,“ var hans ræsonnement. Ligeså med de fugle, vi skød; hvorfor skulle en falk ikke kunne spises ligeså godt som en and.

Grønland var som sagt noget mere isoleret i 1925 end nu. Vi fik på hele rejsen kun breve hjemme fra to eller tre gange, og radiotjenesten var endnu ikke kommet i orden. Radiostationen ved Godhavn blev først taget i brug de sidste dage i august, lige inden vi rejste hjem, og kun ved et tilfælde fik jeg en hilsen fra min kone på min fødselsdag. Det var et telegram, som var sendt til „Hans Egede“, og som skibet prøvede at sende videre til Godhavn, hvor det blev det første livstegn udefra, man opfangede.

Der var selvfølgelig hverken hoteller eller vejanlæg på Grønland sådan som nu, så provianten måtte vi have med hjemme fra. Kutteren var derfor stuvende fuld af kasser med proviant og efterhånden også af kasser med præparerede fugle. Bevægelsesfriheden var således stærkt begrænset. Der var en egen stemning over vore måltider, som vi søgte at gøre så spændende som muligt. Et behageligt tilskud til vor

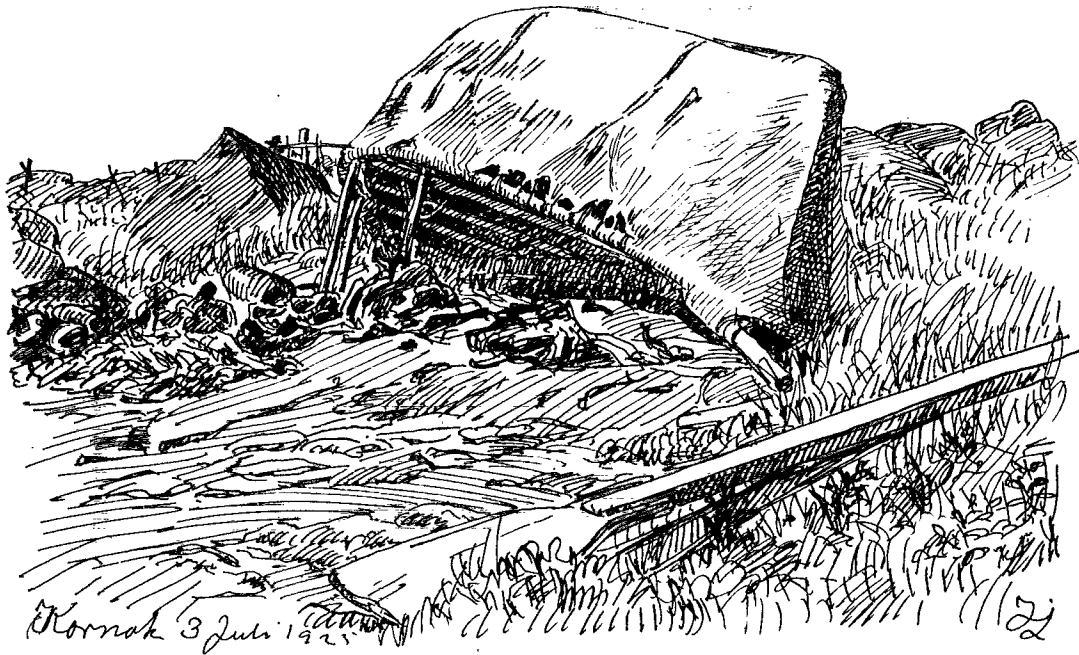

Fjeldparti.

konserves var det hvalkød, sælkød og sællever, vi kunne tiltuske os hos grønlænderne, samt de friskskudte fugle og indsamlede æg, særlig havternens æg smagte fortræffeligt som spejlæg på hvalbøf. Ved et festmåltid i Egedesminde startede vi med cocktail fremtryllet af koloniens læge, vi fik isstykker fra et isfjeld, som lå på grund ude i bugten. Så vidt jeg husker, var det ved denne lejlighed, „Las“ spiste jagtfalk i karry, hvorimod vi andre holdt os til stegt ederfuglebryst; hvad vi ellers fik af vor konserves, husker jeg ikke så nøje, men det var alle lækkerier.

Som tidligere bemærket skulle man gå udenom „Las“, når han arbejdede, så ville han ikke distraheres; men to gange på hele turen kom vi dog til at arbejde side om side, og disse to dage står endnu fuldstændig friske i min erindring.

Den ene gang var, da vi i Ameralikfjorden opdagede en havørnerede, hvori der sad en stor unge. Reden var anbragt på en stejl skråning ned mod fjorden. Johannes Larsen opfordrede mig selv til at følge med ham, og jeg kom ikke til at føle mig

Konebåd.

i vejen, tværtimod. Vi slæbte selv vore grejer den lange besværlige vej op til reden og tilbragte mange timer sammen der oppe. Selvfølgelig konverserede vi ikke, medens vi arbejdede, men i pauserne morede vi os sammen med at fodre ørneungen med de fiskerester, der lå spredt omkring den. Det var nogle meget lykkelige timer for os begge; vi følte os som små fnug i den storslåede, uberørte natur med de to gamle, mægtige ørne kredsende over os; de forlod ikke stedet et øjeblik, og deres skrig gjaldede mellem fjeldene, så det gav genlyd. Af og til slog de ned over os for at skræmme os væk fra deres elskede afkom, men vi ville ikke forlade denne, den interessanteste og sjældneste model, vi endnu havde truffet.

Den anden gang var på en vandring ind mod nogle vandfald i bunden af Godthåbsfjorden. Da vi ofte delte os i hold for at få afsøgt det størst mulige terrain, kom „Las“ og jeg til at gå alene sammen. Meningen var, at vi skulle skyde ryper og hvinænder; men skæbnen ville det anderledes; thi den første rype, vi traf på, var en pragtfuld hane, som sad på en klippeblok for at holde øje med hønen og kyllingerne, som skjulte sig mellem stenene.

Vi blev hurtigt enige om, at den ikke skulle skydes, det var jo en pragtfuld og tålmodig model, da den absolut ikke ville forlade sin post. Jeg tror, vi sad i tre timer og tegnede den i alle mulige stillinger, vi lærte meget om, hvorledes en rype opfører sig, når den ikke bliver jaget, så disse timer var meget interessantere end de rypejagter, vi senere kom til at deltage i, men vi skulle jo desværre bruge ryper både til samlingerne og for at hjælpe vore værtsfolk i kolonierne, så vi ikke skulle komme til at spise dem ud af huset. – Nå, vi måtte jo tilsidst forlade rypehanen for at nå tilbage til båden, som lå og ventede på os. Selvfølgelig kunne vi ikke skyde den rype, som vi var kommen til at holde så meget af.

Schiøler syntes vist, vi var et par sløje rypejægere, der kom ganske tomhændet hjem; men da han fik forelagt skitserne, vi hjembragte, tror jeg nok, han blev mere tilfreds, end om vi havde præsenteret et par forpjuskede, døde fugle.

Ja, det var dejlige dage med mange uforglemmelige oplevelser sammen med herlige kammerater; men jeg tror ikke, jeg fornærmer nogen ved at fremhæve Johannes Larsen som den bedste kammerat og som det enestående og uforglemmelige mandfolk han var. – **Ham glemmer vi aldrig.**

